

Nr 418

Av herrar Johansson i Växjö och Gustavsson i Alvesta, *angående arbetsmarknadspolitiken.*

(Lika lydande med motion nr 321 i Första kammaren)

Strukturomvandlingen inom vårt näringsliv är f. n. av stor omfattning. Intensiteten i densamma är i viss mån beroende av den dämpade konjunkturen, som ökat eller i vart fall påskyndat driftinställelser och driftinskränkningar. I stor utsträckning rör det sig emellertid om mera djupgående tekniska och ekonomiska förändringar, som måste förväntas fortgå och medföra olika strukturella omvandlingar under mycket lång tid framöver. På det hela taget finns det anledning att antaga att det rör sig om processer som inte kommer att upphöra.

Förändringarna innebär allmänt sett en ökad kapitalintensitet och en relativt minskad insats av arbetskraft. De medför att arbetsuppgifter som nu förekommer minskar eller upphör och sålunda också att många människor inte kan få sysselsättning med sina nuvarande arbetsuppgifter. Tjänstemannagrupperna har tidigare inte varit berörda av denna omvandling. Orsakerna härtill torde vara att den administrativa sektorn inte berörts i så stor utsträckning av omvandlingen och av att tjänstemannasektorn på det hela taget expanderat kraftigt. På senare tid har emellertid skett en omsvängning, så att även tjänstemannagrupperna i stor utsträckning blivit berörda. Bland orsakerna härtill får nämnas utvecklingen inom databehandlingstekniken och den minskning av administrativ personal som blivit följderna av olika former av samgående och sammanslagning av företag. Givetvis spelar också de direkta företagsnedläggningarna en stor roll. De friställda tjänstemännens problem är ofta svårlösta. Tjänstemannaarbetslöshet av betydande omfattning är en relativt ny företeelse. Förmedlingsverksamheten är givetvis av stor betydelse. Finns inte lämpliga lediga platser att tillgå ger emellertid självfallet inte den mest effektiva förmedlingsverksamhet åsyftat resultat. Givetvis finns möjligheten att genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder skapa speciell sysselsättning. Så sker också genom arkivarbeten. Problemen är dock så omfattande och antalet berörda så stort att man knappast kan finna en godtagbar lösning enbart genom sådana åtgärder. Enligt vår mening är det nödvändigt att ta upp spörsmålet i hela dess vidd till allsidig belysning och analys. Eftersom problemen främst gäller medelålders och äldre tjänstemän bör deras problem givetvis komma i första hand.

Ett f. n. mycket uppmärksammat problem är överskottet på yngre tekniker. Många nyexaminerade ingenjörer är utan arbete eller uppehåller annat arbete än det de utbildats för. Detta problem kan givetvis inte förringas, men man kan dock antaga att det kommer att upphöra eller reduceras vid en konjunkturförbättring. Man synes i stort sett kunna utgå från att det för de nu berörda rör sig om ett övergående problem. Genom arbetsmarknadsmyndigheternas försorg bedrivs f. ö. kompletterande utbildningsverksamhet för att underlätta deras anställning.

Om det på dagens arbetsmarknad råder betydande svårigheter även för yngre och formellt välutbildade tjänstemän är givetvis problemen långt större för äldre tjänstemän, som saknar motsvarande formella kvalifikationer. En betydande del av de tjänstemän som friställs torde ha relativt låg skolutbildning. Som belysande exempel kan nämnas tjänstemän vid bruksföretag, vilka efter slutad obligatorisk skola erhållit anställning på bud- eller biträdesnivå vid företaget och därefter genom personlig ambition och självstudier undan för undan avancerat till mera krävande uppgifter. Deras yrkeskunskap är ofta specialinriktad och deras erfarenhet begränsad till det egna företaget. Om deras arbetsuppgift vid företaget av en eller annan orsak upphör, finns ofta inte liknande arbete över huvud taget att få varken inom branschen i fråga eller annorstädes. De är hänvisade att söka arbete på andra expanderande områden, i konkurrens med personer med ändamålsenligare utbildning och inriktning. Utbildningsexpansionen har med andra ord hittills inte verkat underlättande för dessa tjänstemän. Som exempel på tillväxten av de grupper som de har att konkurrera med kan nämnas att antalet ungdomar som avslutade utbildning på gymnasienivån 1957 uppgick till 9 000, 1963 till 17 000 och 1967 till 32 000. Gymnasieutbildningen ger måhända inte omedelbar attraktivitet på arbetsmarknaden men efter eventuell kompletterande utbildning och en tids erfarenhet från arbetslivet torde dessa grupper ha ett avsevärt försteg på arbetsmarknaden. Härvid inverkar inte blott utbildningen som sådan utan också det förhållandet att denna är mera anpassad till nutida krav och förhållanden än som är fallet med utbildning som erhållits för åtskilliga decennier sedan. Då såsom nämnts de berörda friställda tjänstemännen ofta har förhållandevis låg formell skolunderbyggnad och andelen välutbildade av de nya grupper som träder ut på arbetsmarknaden inte lär eller hör minska, får man utgå från att här berörda situation inte blott är besvärlig för närvarande utan även väntas bli bestående framöver.

Avsikten med det anförda är att i någon mån belysa bakgrunden till de svårigheter och den konkurrens många medelålders och äldre tjänstemän möter på arbetsmarknaden. Slutsatsen blir givetvis att åtgärder måste vidtagas för att förbättra de äldre och medelålders tjänstemännens situation på arbetsmarknaden.

När en viss tids friställning inte kan undvikas är det givetvis angeläget

att vederbörande tjänsteman får ersättning vid inkomstbortfall. Nuvarande arbetslöshetsförsäkring är inte till fyllest. Systemet med avgångsvederlag bör anpassas och byggas ut att omfatta även tjänstemannagrupperna. Likaså bör man vid ställningstagande till KSA-utredningens förslag rörande äldre arbetskraft uppmärksamma här berörda situation för tjänstemännen. Åtgärderna får emellertid inte gälla enbart ekonomiskt stöd. När arbetslöshet uppkommer måste avhjälpande åtgärder sättas in snarast möjligt. Särskilt ordnad sysselsättning inom arkivarbetarnas ram kan komma i fråga, men sådan bör vara temporär och helst ingå som ett led bland andra åtgärder, då det inte gäller arbetstagare som är partiellt arbetsföra och behöver någon form av skyddad sysselsättning.

Största vikt bör fästas vid utbildning och omskolning. Flertalet berörda tjänstemän torde i sin verksamhet ha förskaffat sig erfarenhet och insikter, som utgör en motvikt till de yngres utbildningsförsprång. Man synes böra eftersträva att komplettera dessa erfarenheter och insikter med en utbildning som är så avpassad och inriktad att vederbörande blir mera attraktiv på arbetsmarknaden och får större möjligheter till god och varaktig anställning. Viktiga spörsmål i detta sammanhang, som måste undersökas närmare, gäller på vilka områden äldre och medelålders efter kompletterande utbildning eller omskolning har de största möjligheterna med hänsyn till efterfrågan på arbetsmarknaden och konkurrensen från yngre grupper, vilken art av arbetsuppgifter som kan anses lämplig och under vilka former utbildningen bör bedrivas m. m. I det sistnämnda hänseendet bör uppmärksammas att det måhända finns psykologiskt hämmande faktorer i fråga om rent skolmässig utbildning. Utbildning inom företag eller sådan utbildning i kombination med skolmässig utbildning kan därför vara att föredraga. Det finns skäl att undersöka lämpligheten av en utbildningsform, där vederbörande erhåller anställning inom ett företag och under den första tiden undergår utbildning i anslutning till sitt arbete. Det direkta kontantstödet skulle då utgå till vederbörande endast under den tid som erfordras för att uttröna lämplig framtida yrkesinriktning och arbetsuppgift. Vid övergång till utbildnings- och introduktionsanställning vid framtida arbetsplats skulle vederbörande i princip erhålla full marknadslön av arbetsgivaren mot att denne finge ersättning för utbildningskostnad o. d. Fördelen med en sådan anordning skulle vara att arbetslöshetstiden skulle kunna avkortas och vederbörande snarast möjligt återkomma i normal försörjningssituation. Även psykologiska och pedagogiska fördelar torde kunna vinnas.

Det är givetvis angeläget att här berörda åtgärder, ekonomiskt stöd vid arbetslösheten och under omställningstid, åtgärderna för utbildning och omskolning samt ny anställning, systematiseras och samordnas. Erforderliga undersökningar och utredningar bör utföras under medverkan bl. a. av arbetsmarknads- och utbildningsmyndigheter samt arbetsmarknadens och väringslivets organisationer.

Under hänvisning till det ovan anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte, såvitt gäller friställda tjänstemän, anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande åtgärder och system i fråga om ekonomiskt stöd under arbetslöshets- och omställningstid och i fråga om utbildning, omskolning och nyanställning i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 25 januari 1968

Bertil Johansson (cp)

i Växjö

Rune Gustavsson (cp)

i Alvesta